

Towarzystwo Miłośników Głogowa

ENCYKLOPEDIA

Ziemi Głogowskiej

Zeszyt 6.

Głogów 1993

Komitet redakcyjny:

Janusz Chutkowski, Zenon Hendel

Jerzy Sadowski.

Autorzy haseł zamieszczonych

w zeszycie 6:

Antoni Bok

Janusz Chutkowski

Krzysztof Czapla

Jerzy Herman

Dariusz Hybel

Jerzy Sadowski

Magdalena Świdorska

Ebook na podstawie oryginalnego wydania książkowego wykonał:

Albin Tomalak

mailto: albin.tomalak@neostrada.pl

Bytom Odrzański – Schönaicheum

Będąc już od połowy XVI w. pod wpływem Reformacji, stał się Bytom w pierwszej połowie XVII w. silnym ośrodkiem innowierczych. Panowała tu atmosfera tolerancji, względnych swobód obywatelskich i duch współpracy z sąsiednią Rzeczpospolitą, z którą Bytom był powiązany gospodarczo, narodowościowo i kulturalnie. Kapitalne znaczenie miała też bliskość Leszna, prężnego ośrodka umysłowego, wydawniczego i miejsca działania Jana Amosa Komensky'ego. Swoją awans zawdzięczało miasteczko osobie ówczesnego właściciela Jerzego von Schönaicha, humanisty o otwartym umyśle i rozległych kontaktach. Ufundowane i założone przez Schönaicha, w specjalnie w tym celu zbudowanej w latach 1609-1612 siedzibie, gimnazjum akademickie, uzyskało nadaniem cesarza Macieja II prawa akademickie, pozwalające na nadawanie tytułów bakałarza i magistra.

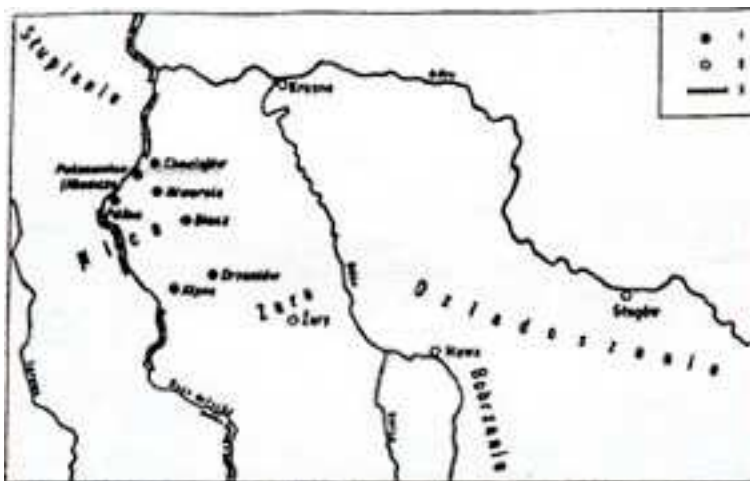
Fundator zadbał o znakomitą kadrę wykładowców (w liczbie dwunastu). I tak np. pozyskał do współpracy Jerzego Manliusza, wybitnego rektora uczelni ariańskiej w Rakowie. Tu nauczali: wybitny uczony Kasper Dornavius, poeta Baltazar Exner oraz Jerzy Vechner. Do Bytomia zaczęło ścierać liczne grono żądnych wiedzy słuchaczy zarówno z Niemiec jak i z Polski. Ci ostatni mieli swoją stałą przystań u pisarza miejskiego. Tu studiowali między innymi: Andrzej Węgierski, Maciej Ambroży z Ostrorogu, Władysław Gorajski i Mikołaj W. Siemieniecki. Najsłynniejszym uczniem tej uczelni był Martin Opitz (1597-1639), zwany ojcem nowożytnej literatury niemieckiej. Tutaj napisał swoją fundamentalną rozprawę „*Aristrachus sive de contemptu lingae teutonicae*”, w której optował na rzecz używania języka niemieckiego w miejsce powszechnej wówczas łaciny. Niestety żywot tak świetnie zapoczątkowanej uczelni okazał się krótki. Śmierć założyciela i wybuch wojny

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

trzydziestoletniej wraz z gwałtownym zaostrzeniem się sporów wyznaniowych podkopały jej byt. Ostatecznie Schönaicheum zostało zamknięte w 1629 r. w związku z przymusową rekatoliczacją w głogowskim, a część profesorów schroniła się w Polsce. Zamknięty też został ważny epizod w dziejach oświaty na Śląsku. Siedziba Schönaicheum spłonęła w czasie pożaru w 1694 r.. W latach 1744-1746 zbudowano w tym miejscu zbór ewangelicki. (Antoni Bok)

Literatura: W. Barth, Die Familie von Schönaich und die Reformation, Beuthen 1891; D. H. Hering, Geschichte... Gymnasiums z Beuthen a.d. Oder, Breslau 1784-1788; C. D. Klopsch, Geschichte des berühmten Schönaichischen Gymnasiums zu Beuthen an der Oder, Glogau 1818; B. Lubosz, Bohaterowie i statyści, Katowice 1982.

Dziadoszanie

ROZMIESZCZENIE PLEMION ZNANYCH ZE ŹRÓDEŁ PISANYCH NA POGRANICZU ŚLĄSKO-ŁUŻYCKIM:

1 – miejscowości leżące na terytorium Nice, 2 – inne miejscowości, 3 – wczesna granica polsko-niemiecka.

Jednym z głównych plemion Dolnego Śląska w okresie poprzedzającym powstanie państwa polskiego byli Dziadoszanie. Najstarszą informację o tym plemienu podaje Zapiska karolińska zwana Geografem bawarskim, datowana na połowę IX w.. Następne wzmianki źródłowe znajdują się w dokumencie Ottona I z 971 r. dla biskupstwa miśnieńskiego, w kronice Thietmara z początku XI w. i dokumencie dla biskupstwa praskiego z r. 1086. Wymienione źródła historyczne jak i obecny stan badań, lokalizują to plemię w północno-zachodniej części Dolnego Śląska w widłach Odry i Bobru wraz z szeroko pojętą okolicą Głogowa. Szczegółowe granice można zarysować w

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

sposób następujący: granica północna terytorium opierała się o północną krawędź pradoliny Odry obejmując stanowiska nad Rowem Krzyckim i Polskim. Wschodnia granica znajdowała się pomiędzy dolną Baryczą a rowem Śląskim. Na południu terytorium to dochodziło do Chobieni i rzekami Moskorzanką i Szprotawą osiągało Bóbr, aż do okolic Tarnawy Krośnieńskiej. Natomiast na północnym zachodzie dochodziło do rzeki Białej Wody.

Według Geografa bawarskiego Dziadoszanie mieli mieć 20 okręgów grodowych (Dadosesani XX civitates). Obecnie znanych jest 16 grodzisk oraz około 250 stanowisk na których stwierdzono ślady osadnictwa plemiennego. (Krzysztof Czapla)

Literatura: Z. Wojciechowski, Najstarszy ustrój plemiennie-szczepowy i administracja do roku 1139, w: Historia Śląska, t. I, Kraków 1933, s. 124 i nast.; H. Łowmiański, O pochodzeniu Geografa bawarskiego, RH 20, 1955, s. 9-55; G. Labuda, Fragmenty dziejów Słowiańszczyzny Zachodniej, Poznań 1960, s. 131; S. Zajączkowski, Podziały plemienne Polski w okresie powstania państwa, w: Początki Państwa Polskiego, t. I, Poznań 1962, s. 84-85; T. Uzdowska, Dziadoszanie, Słownik Starożytności Słowiańskich, t. I, s. 433; A. Wędzki, Podziały terytorialne, w: Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą, t. II, Zielona Góra 1970, s. 5-35; Z. Hilczerówna, Rozwój terenów osadniczych u schyłku starożytności i we wczesnym średniowieczu w południowej części województwa zielonogórskiego, w: Zielona Góra 1970, s. 85-87; J. Łodowski, Dolny Śląsk na początku średniowiecza (VI-X w.), 1980 r., s. 116-120.

Felbiger Jan Ignacy

Jan Ignacy Felbiger wybitny pedagog i reformator oświaty urodził się w Głogowie 6 stycznia 1724 r. jako syn miejscowego pocztmistrza. Po ukończeniu szkół głogowskich studiował w prowadzonej przez jezuitów we Wrocławiu uczelni teologicznej – Leopoldinum. Po jej ukończeniu w 1746 r. wstąpił do zakonu augustianów w Żaganii i w 1758 r. został opatem tego klasztoru. Wykazywał duże zdolności pedagogiczne. Nawiązał kontakt ze znanym berlińskim pedagogiem Heckerem i posyłał do prowadzonego przez niego seminarium nauczycielskiego młodych nauczycieli ze szkół klasztornych. Wprowadzał również do tych szkół reformy polegające na podzieleniu ich na klasy i organizowaniu nauki zbiorowej. Starał się również ograniczać pamięciowe opanowywanie materiału na rzecz metody rozumowej i stopniowania trudności. Był zwolennikiem zaniechania kar cielesnych. Rozpoczął wydawanie podręczników szkolnych, w tym również w języku polskim (wieś głogowska była jeszcze w znacznej mierze polska).

Jan Ignacy Felbiger nie ograniczał się jednak do reformowania podległych mu szkół katolickich. W 1764 r. opracował on „Instrukcję dla szkół wiejskich i proboszczów”, a następnie „Generalny regulamin szkolny dla szkół katolickich”,

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

które zostały zatwierdzone przez Fryderyka II i obowiązywały na całym Śląsku pruskim. Powierzono mu nadzór nad wszystkimi szkołami archidiakonu głogowskiego, a później Śląska. Był inicjatorem opodatkowania proboszczów na rzecz szkolnictwa, systematycznego kształcenia nauczycieli i rozkładania kosztów prowadzenia szkoły na wszystkich mieszkańców gminy.

W 1774 r. Felbiger na zaproszenie cesarzowej Marii Teresy przenosi się do Wiednia, gdzie zostaje powołany na urząd generalnego dyrektora szkolnictwa austriackiego. Powoduje wydanie nowej ustawy szkolnej. Umiera w Pressburgu 17 maja 1788 roku. (Janusz Chutkowski)

Literatura: J. Blaschke, Geschlechter Stadt Glogau und des Landes, Glogau 1913, s. 405-408.

Grębocice – kościół p.w. św. Marcina

Pierwsza wzmianka w 1376 r.. Obecny kościół wzniesiony prawdopodobnie około 1500 r.. Przebudowany – obniżenie dachu – w 1813 r.. Murowany z kamienia i cegły. Kubatura około 3.500 m³, powierzchnia użytkowa 375 m². Budynek jednonawowy o prostokątnym prezbiterium. Od zachodu kwadratowa, krępa wieża przypominająca miniaturę wieży głogowskiego kościoła parafialnego. Piętra zaznaczone przez blendy. Przy prezbiterium od południa kwadratowa zakrystia. Wnętrze nawy i prezbiterium nakryte stropami. W zakrystii sklepienie Krzyżowe – klasztorne. W narożach kościoła i między oknami nawy głównej zabudowano filary przyporowe. Wyposażenie wnętrza w większości późnobarokowe z XVIII w.. Zachowane renesansowe nagrobki z końca XVI i pierwszej połowy XVII w.. W zachodniej ścianie wmurowano 5 rzeźb zachowanych kapliczek różańcowych. Ustawił je (15 szt.) w XVII w. Abraham von Dyhern na drodze pielgrzymkowej z Głogowa do Wysokiej Cerkwi. Kaplica cmentarna z drugiej połowy XVIII w., murowana, założona na planie prostokąta.

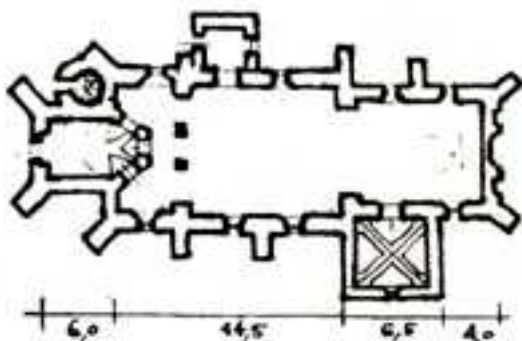
Kościół w Grębolicach jest kościołem parafialnym dekanatu Głogów – Wschód. Należą do niego miejscowości: Grębocice, Bucze, Przedmość i Retków. Kościołem filialnym parafii jest kaplica – dzwonnica p. w. Chrystusa Króla z 1698 r. w Przedmościu. Murowana z cegły na rzucie ośmioboku z przylegającą cylindryczną klatką schodową w dolnej części. Pomieszczenie w przyziemiu nakryte sklepieniem kopulastym z lunetami. Budowla zwieńczona ośmiobocznym hełmem z latarnią. Kubatura 160 m³, powierzchnia użytkowa 16 m².

W Przedmościu na starym przystanku PKS stoją dwa krzyże pokutne z XVII w.. Do 1945 r. Grębocice (Gramschütz, kościół parafialny archiprezbiteriatu Hochkirch (Grodowiec – Wysoka Cerkiew). W 1929r. w Grębolicach mieszkało 275

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

katolików, 1169 protestantów, 9 Żydów, 2 bezwyznaniowców. W Przedmościu – 252 katolików i 819 protestantów.
(Jerzy Sadowski)

Literatura: H. Hoffmann, Die Katholischen des Landkreises Glogau, Breslau 1937; S. Kowalski, Zabytki Środkowego Nadodrza, Zielona Góra 1976; Schematyzm diecezji gorzowskiej 1988; F. X. Seppeli, Real Handbuch des Bisiums Breslau, Breslau 1929.

Jan z Głogowa – filozofia

W komentarzu do „De Anima” („O duszy”) Arystotelesa Jan z Głogowa akceptuje i omawia definicję filozofii podaną przez Izydora z Sewilli: „Filozofia jest poznaniem rzeczy boskich i ludzkich połączonym ze staraniem o dobre życie”. Idąc za tą definicją głogowski myśliciel interesuje się całą rzeczywistością dostępną człowiekowi.

Jako polihistor swoich czasów i podpora Uniwersytetu Krakowskiego wykląda przede wszystkim Arystotelesa i jego komentatorów. Z perspektywy dzisiejszej klasyfikacji dyscyplin filozofii zajmuje się trzema jej działami: publikuje pisma z zakresu logiki „Aniqua” i „Moderna”, a więc całość ówczesnie przyjmowanej sztuki rozumowania oraz podejmuje problematykę filozofii przyrody i metafizyki.

Osiągnięcia filozoficzne Jana z Głogowa nie są jednak oryginalne. Jest on typowym dla epoki schyłkowych (tu: epoki scholastycznego średniowiecza u progu renesansu) przedstawicielem myślowego eklektyzmu i kompilatorstwa. Mimo to zaliczany jest głównie do zwolenników św. Tomasza z Akwinu (np. przyjmuje, że dusza jest formą substancjonalną ciała), to jego tomizm otwarty jest na przedstawicieli innych nurtów filozoficznych, czerpie między innymi z Alberta Wielkiego (np. w kwestii, iż rozum może spełniać swe akty bez współdziałania wyobrażeń), z okhamisty Pawła Venitusa czy arabskiego filozofa Averroesa. W rozważaniach Jana z Głogowa inspirowanych właśnie averroizmem i zawartych w komentarzu do „Metafizyka Arystotelesa”, dostrzec można pewne przesłanki heliocentryzmu. Czytamy tam, że słońce jako „najgodniejsza” z planet rządzi pozostałymi ciałami niebieskimi. Jan z Głogowa jest przy tym otwarty na epokę odrodzenia, o czym świadczy obecność w jego pismach cytatów z Owidiusza czy Wergiliusza.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Miano wybitnego i charakterystycznego przedstawiciela polskiej scholastyki nadaje mu olbrzymia erudycja, precyzja i jasność myśli oraz elegancja stylu, które odbiegają od twórczości wielu reprezentantów wcześniejszego okresu polskiej filozofii. Jego znamienne słowa, że w argumentacji większą wartość posiadają racje rozumowe niż powaga uczonych mogą być i dla nas inspiracją do poznania prawdy. (Dariusz Hybel)

Literatura: J. Domański, *Filozofia i myśl społeczna XIII-XV wieku*, Warszawa 1978; J. Kuksewicz, *Zarys poglądów Jana z Głogowa na podstawie komentarza do De Amina*, *Studia Filozoficzne* nr 1 z 1962 r.; Z. Kuksewicz, *Jana z Głogowa koncepcja duszy*, *Studia Mediawistyczne* nr 6 z 1964 r.; M. Markowski, *Filozofia polska XV wieku*, Warszawa 1972; W. Wąsik, *Historia filozofii polskiej*, T. I, Warszawa 1958.

Kwielice – kościół p. w. św. Michała Archaniola

Parafia Quelicz (Kwielice) wspomniana została po raz pierwszy w dokumentach w 1293 r.. Istniejący dzisiaj kościół powstał w późnym średniowieczu. Kaplicę i zakrystię dobudowano w XV-XVI w.. Sklepienie założono w 1735 r.. Murowany z kamienia w stylu gotyckim jako budowla jednonawowa z prostokątnym prezbiterium. Kubatura 2.244 m³, powierzchnia użytkowa 487 m². Wieża znajduje się w zachodniej części budynku. Od północy, przy prezbiterium – zakrystia; przy nawie – kaplica, otwierająca się do wnętrza półkolistą absydą. W nawie i prezbiterium sklepienia kolebkowo-krzyżowe, w pozostałych pomieszczeniach – kolebkowe. Sklepienie prezbiterium pokryte barokową polichromią z 1735 r.. Wystrój wnętrza bogaty. W większości barokowy z XVIII w.. Odnowiony w 1864 i 1954 r.. Kościół otoczony jest szesnastowiecznym murem z barokową bramką od wschodu (XVIII w.). Przy murze od strony zachodniej kostnica (XVIII w.). Murowana plebania barokowa z 1794 r.. Zbudowana na planie prostokąta, piętrowa, nakryta dachem mansardowym. Szereg pomieszczeń na parterze nakrytych sklepieniami kolebkowymi. Zachowana klatka schodowa i szereg klasycystycznych drzwi z okresu budowy.

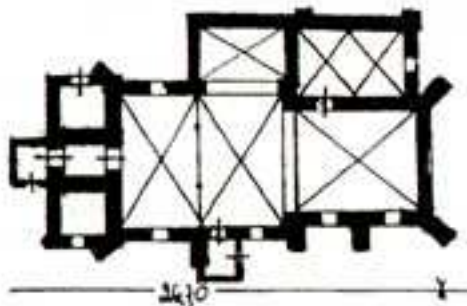
Na moście w pobliżu kościoła znajduje się rzeźba św. Jana Nepomuka. Ustawił ją w 1734 r. proboszcz Antoni D. Parth, kanonik regularny z Żagania. Kościół do sekularyzacji w 1810 r. należał do opactwa augustianów w Żaganiu.

Kościół parafialny dekanatu Głogów-Wschód. Miejscowości: Kwielice, Kurów Mały, Obiszów Mały, Ogorzelec, Obiszów Duży, Turów, Duża Wólka. Do 1945 r. Kwielice - Quillitz (Marienquell) kościół parafialny archiprezbiteriatu Hochkirch (Wysoka Cerkiew – Grodowiec).

W 1929 r. w Kwielicach mieszkało 380 katolików i 73 protestantów. (Jerzy Sadowski)

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Literatura: H. Hoffmann, Die katholischen Kirchen des Landkreises, Breslau 1937; S. Kowalski, Zabytki Środkowego Nadodrza, Zielona Góra 1976; Schematyzm diecezji gorzowskiej 1988; F. X. Sppelt, Real-Handbuch des Bistums Breslau, Breslau 1929.

Odra – wały przeciwpowodziowe

Dolinę Odry cyklicznie nawiedzały, niosące ogromne zniszczenia, powodzie. Pierwsze obwałowania mające na celu nieszkodliwe odprowadzenie wielkich wód pojawiły się nad Odrą w XIII w., a w okolicach Głogowa w XVI w.. Skutkiem ubóstwa środków technicznych wały były zbyt słabe i niskie aby sprostać powodzi, za to często szkodziły leżącym niżej gruntom. Zarządzeń o budowie i utrzymaniu wałów z reguły nie respektowano. Chlubnymi wyjątkami były przymus wałowy z 1253 r. „De pontibus eciam terre super Odram ...” oraz nakaz nadstarosty krajowego biskupa Baltazara dla zarządcy Głogowa polecający „... aby Zygmuntowi Taderowi nakazał pomoc w budowie wałów i ich naprawie ...”. Dopiero po wielkiej powodzi letniej w 1736 r. Izba Śląska mianowała Arnolda Neuwertza królewskim nadinspektorem budów wodnych i wałów (1746) i w rok później poleciła mu „...Po przeprowadzeniu należytych pomiarów sporządzić projekt (wałów) oparty o reguły natury i matematyki ...”. Zadanie to było zresztą niewykonalne ponieważ właściciele ziemscy nie byli w stanie sprostać wydatkom i wały poszczególnych dominiów nie stykały się. Nie lepiej było ze znajomością praw natury. Sam Galileusz twierdził, że łatwiej opisać mu ruch gwiazd niż ruch wody, który odbywa się przed jego oczyma. Po kolejnej powodzi w 1785 r. wały podwyższono o pół metra, przesunięto niektóre odcinki wałów i wprowadzono obowiązek dwukrotnego w ciągu roku ich przeglądu. Od 1843 r. powstają związki wałowe. Dwa z nich działały w okolicach Głogowa: Barycz – Widziszów 17.V.1856 i Wilków – Siedlisko 2.II.1857 r.. Związki te zajmowały się budową i utrzymaniem wałów. Po powodzi letniej w 1854 r. wały osiągnęły wymiary i kształt zbliżony do obecnych, a ostatecznej korekty trasy dokonano po powodziach w latach 1897 i 1903. (Jerzy Herman)

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Literatura: W. Dłudoborski, Dzieje Wrocławia, Warszawa 1958; K. Herman, Rozwój Odry od rzeki naturalnej do kulturalnej (skrypt); S. Michałkiewicz, Historia Śląska, Warszawa 1976; K. Popiołek, Historia Śląska, Opole 1972; Cz. Szczególniak, Wielowiekowa zmienność zdarzeń hydrologicznych, Opole 1983.

Scultetus Jonas

Jonas Scultetus (1603-1664), największy kartograf śląski urodził się w Szprotawie za panowania cesarza Rudolfa II, któremu miasto zawdzięcza nadanie herbu do dziś widniejącego na barokowej kracie ratusza. Wiadomo o nim stosunkowo niewiele. Uczęszczał do szkół w Szprotawie, gdzie jego ojciec był nauczycielem i w Legnicy. W latach 1622-1625 studiował prawo na uniwersytetach we Frankfurcie i Lipsku. Następnie zajął się kartografią zaczynając w tym czasie swój burzliwy rozwój. Przydatność map zarówno w życiu gospodarczym jak i sztuce wojennej powodowała ogromny na nie popyt. Pomiedzy rokiem 1625 a 1635 Scultetus wykonał, zachwycające do dziś bogactwem szczegółów, mapy księstw:

głogowskiego, legnickiego, wołowskiego i wrocławskiego, a także generalną mapę Śląska. Precyzja wykonania i bogata treść tematyczna map dowodzi, że wykonywano je z autopsji, a bogata ornamentyka podnosi ich wartość artystyczną. Szczególnie piękne są kartusze zdobione postaciami alegorycznymi, elementami heraldycznymi i widokami miast. W latach 1633-1649 Scultetus przebywał w Lesznie. W tym okresie współpracując z Georgiem Vechnerem tworzył mapy Dolnego Śląska. W międzyczasie zwiedził Niderlandy i Francję. W roku 1649 przeniósł się do Góry Śląskiej gdzie objął, piastowane do śmierci, stanowisko notariusza. Zmarł w 1664 roku. Aż do wydania w 1752 r.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Atlasu Śląska i księstw Johana Wolfganga Wielanda jego mapy pozostawały niedoścignionym wzorem precyzji. (Jerzy Herman)

Literatura: T. Paćko, Katalog dawnych map Rzeczypospolitej Polskiej w kolekcji Emeryka Hutten Czapskiego, Wrocław 1992.

Skarb z „Milany”

W 1976 r., w trakcie prac ziemnych przy wznoszeniu Zakładów Dziewiarskich „Milana”: w Głogowie został przypadkowo odkryty skarb brązowy. Składają się na niego 24 przedmioty, przeważnie odlewane (z wyjątkiem spirali) z brązu, w tym:

- 12 naszyjników z końcami zawiniętymi w uszka,
- 1 naszyjnik o końcach lekko odgiętych tworzących rodzaj stopek,
- 2 bransolety w postaci małych obręczy ze zwężonymi końcami,
- 2 bransolety mankietowe, w postaci otwartych, szerokich, taśmowych obręczy podłużnie żeberkowanych,
- 1 wąska bransoleta mankietowa również podłużnie żeberkowana o końcach zaokrąglonych,
- 1 spirala z drutu o 3,5 zwojach,
- 1 spirala z drutu o 5 zwojach,
- 3 siekierki z brzegami i szerokim, łukowatym ostrzem (tzw. typ Bennewitz),
- 1 siekierka z brzegami, łukowatym ostrzem i długim obuchem (tzw. typ Lausanne I).

Skarb ten jest datowany na schyłek I okresu brązu, czyli złożony został w ziemi około półtora tysiąca lat p.n.e.; wiąże się z osadnictwem ludności kultury unietyckiej w okolicach Głogowa. Świadczy o istniejącej, szerokiej wymianie handlowej,

bogaceniu się niektórych rodów i rosnącym zróżnicowaniu majątkowym.

Skarb z „Milany” jest jednym z wieku skarbów unie-tyckich znanych z ziem polskich, a jego zawartość (naszyjniki, Bransolety, siekierki) jest typowa dla tego rodzaju zespołów. Deponowanie w ziemi cennych wyrobów brązowych było wówczas raczej zwykłym sposobem zabezpieczenia majątku, niekoniecznie w obliczu wojny. (Magdalena Świdarska)

Literatura: A. Szpunar, „Die Beile in Polen I (Flachbeile, Randleistenbeile, Sandleistenmeissel), Prähistorische, Abt. IX, Bd. 16, s. 36-37, 43, tabl. 10:2205A – 205C, 13:247B, 49, 50A; W. Blajer, Skarby wczesnej epoki brązu na ziemiach polskich, Wrocław 1990, s. 21, 22, 24, 43, 54, 56, 80, 86, tabl. XXIV-XXIX.

Zbiory: Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie, nr inw. MH/A/907-930.

Umiński Jan Nepomucen

Jan Nepomucen Umiński urodził się 5 lutego 1778 r. w Czeluścinie jako syn Hilarego i Franciszki z Ryszewskich. Brał udział w powstaniu 1794 r.. Kiedy w 1806 r. Napoleon wkroczył do Poznania utworzył na jego cześć szwadron gwardii honorowej. Walczył później pod dowództwem gen. Dąbrowskiego jako szef szwadronu. Ranny pod Gdańskiem dostał się do niewoli i z trudem uniknął represji pruskich.

W 1807 r. był już majorem, w 1809 r. mianowany został pułkownikiem i odznaczył się w wojnie z Austrią. W 1812 r. dowodził brygadą, a w 1813 r. w stopniu generała brygady prowadził przednią straż armii Józefa Poniatowskiego. Wraz z całym wojskiem polskim dostał się pod Lipskiem do niewoli. W Królestwie Polskim otrzymał dowództwo brygady strzelców konnych. Następnie odszedł ze służby i osiadł w swoim majątku Smolice. Związał się z organizacjami konspiracyjnymi. Wspólnie z majorem Łukasimskim założył Towarzystwo Patriotyczne.

W 1826 r. Umiński został aresztowany przez władze pruskie i skazany za działalność konspiracyjną na 6 lat twierdzy. Karę odbył w Głogowie. Więźniów wyższego stanu umieszczano nad wartownią Bramy Wrocławskiej w tzw. Rogatce. Nie było ono zbyt ciężkie, a generałowi pozwalano nawet kilka razy w roku na dłuższy urlop dla zajęcia się swoim majątkiem.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Z chwilą wybuchu powstania listopadowego w twierdzy głogowskiej podjęto nadzwyczajne środki ostrożności, a Umińskiemu wstrzymano urlop. Wówczas generał, uciekł nocą z twierdzy i wziął udział w powstaniu.

Po upadku powstania gen. Umiński nie powrócił do Księstwa Poznańskiego. Nie skorzystał z amnestii udzielonej Polakom przez króla Wilhelma IV. Dopiero w 1846 r. mógł powrócić, musiał jednak odcierpieć pozostałą część kary, a potem i tak nie pozwolono mu zamieszkać w swoim majątku. Zmarł w 1857 r. w Wisbaden. (Janusz Chutkowski)

Literatura: J. Chutkowski, *Dzieje Głogowa*, t. II, Legnica 1991, s. 26-27; J. Minkiewicz, *Polacy w twierdzy głogowskiej ...*, *Szkice Legnickie*, t. IX, Legnica 1985, s. 194-198; S. Karwowski, *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, t. I, Poznań 1918, s.206-207; T. Jakubiak i B. Polak, *Wielkopole w powstaniu listopadowym 1830-1831*, Poznań 1981; M. Tarczyński, *Generalicja powstania listopadowego*, Warszawa 1980; *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa 1983, s. 788-789.

Alfabetyczny wykaz haseł w zeszycie 1-6

- Archidiakonat. (3)
Bytom Odrzański – Schönaicheum. (6)
Dominikanie. (2)
Dziadoszanie. (6)
Elyan Kasper.(1)
Felbiger Jan Ignacy. (6)
Figury z Bramy Odrzańskiej. (1)
Franciszkanie.(4)
Fundacja Na Rzecz Odbudowy
Teatru (5)
Głogów w literaturze niemieckiej. (5)
Gostyń - grodzisko.(4)
Grębocice - kościół pw. św. Marcina. (6)
Gród piastowski. (1)
Grodowiec – kościół św. Jana Chrzciciela
- historia kościoła. (4)
Grodowiec – kościół św. Jana Chrzciciela
- architektura. (4)
Gryphius Andreas. (1)
Gryphius Andreas – „Piastus”. (5)
Gryphius Andreas – „Ukochana kolczasta
róża”. (4)
Güntherowie.(1)
Henryk III.(2)
Herby księstwa głogowskiego. (3)
Jan z Głogowa. (1)
Jan z Głogowa – filozofia. (6)
Kapelusz targowy. (4)
Kina: "Primus-Palast" i "Schauburg".(3)
Klaryski.(1)
Kolegiata (X-XIII w.). (3)
Kolegiata (XV w.). (3)
Kolegiata (XV-XIX w.). (3)
Konrad I. (2)
Kwielice - kościół pw. św. Michała
Archanioła. (6)
Miecz Rady Miejskiej Głogowa. (1)
Mury obronne. (1)
Obiszów – skarb. (3)
Odra - wały przeciwpowodziowe. (6)
Odra - zmiana koryta w XVIII w.. (4)
Pastorius Joachim. (4)
Piersna - kościół pw. Nawiedzenia
N.M.P. (5)
Polska administracja wodna. (5)
Przemko. (3)
Rok 1945 - Zarząd Miejski. (1)
Rok 1945 - zniszczenia wojenne. (1)
Rzeczycza - kościół pw. św. Jadwigi
Śląskiej. (4)
Salomea. (5)
Schultze Valentin Christian. (3)
Scultetus Jonas. (6)
Skarb z Milany (6)
Słoćwina – skarb. (5)
Szymocin – kościół pw. Podwyższenia
Krzyża Św.. (4)
Teatr jezuicki. (2)
Teatr w Głogowie – dzieje budynku. (2)
Teatr w Głogowie - plany odbudowy. (5)
Teatr w Głogowie - ruch amatorski. (5)
Teatr w Głogowie - życie teatralne do
1945r. (2)
Twierdza Głogów - lata 1740-1814. (2)
Twierdza Głogów - likwidacja. (2)
Twierdza Głogów – okres austriacki. (2)
Tymczasowa Komisja Doradcza. (3)
Tympanon z kościoła św. Mikołaja. (1)
Umiński Jan Nepomucen. (6)
Żukowice. (2)
Żukowice - kościół pw. św. Jadwigi.
(5)

Wykaz autorów:

Antoni Bok
Janusz Chutkowski
Janusz Cieřlik
Józef Cwynar
Krzysztof Czapla
Jerzy Dymytryszyn
Zenon Hendel
Jerzy Herman
Dariusz Hybel
Zbigniew Rybka
Jerzy Sadowski
Magdalena Świdorska
ks. Aleksander Walkowiak